

Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ

Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України

ТОМІ

**ОРГАНІЗАЦІЙНА ПСИХОЛОГІЯ ЕКОНОМІЧНА ПСИХОЛОГІЯ
СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ**

ВИПУСК 42

Київ 2015

УДК 159.9(08) ББК 88я43 А 43

Актуальні проблеми психології : зб. наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / [ред. кол. : С.Д. Максименко (гол. ред.) та ін.]. - К. : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2015.

18 8К 2072-4772

Т. І : Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія / за ред. С.Д. Максименка, Л.М. Карамушки. - К. : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2015. - Вип. 42. - 204 с.

У збірнику представлено роботи, що стосуються широкого кола проблем організаційної, економічної та соціальної психології.

Збірник розраховано на фахівців, для яких проблеми організаційної, економічної та соціальної психології становлять науковий і практичний інтерес.

УДК 159.9(08) ББК 88я43

Головний редактор:

дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор
С.Д. Максименко

Редакційна колегія:

Чепелєва Н.В. (заступник головного редактора), дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор; *Моляко В.О.*, дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор; *Балл Г.О.*, член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор; *Карамушка Л.М.*, член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор; *Смульсон М.Л.*, член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор; *Кокун О.М.*, доктор психол. наук, професор; *Швалб Ю.М.*, доктор психол. наук, професор; *Піроженко Т.О.*, доктор психол. наук, ст. н. с; *Кісарчук З.Г.*, кандидат психол. наук, ст. н. с; *Чена М.Л.-А.*, кандидат психол. наук, ст. н. с.

Друкується за ухвалою Вченої ради Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України (Протокол № 2 від 23.02.2015 р.)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 17847-6693ПР від 10.06.2011 р.

Збірник внесено до Переліку наукових фахових видань України з психології (Постанова Президії ВАК України № 1-05-5 від 1.07.2010р.)

Відповідальний редактор тому:

Карамушка Л.М., член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор. **Редакційна рада**

тому:

Терещенко К.В., кандидат психол. наук (заступник відповідального редактора тому); *Івкін В.М.*, кандидат психол. наук, доцент; *Ковальчук О.С.*; *Креденцер О.В.*, кандидат психол. наук, доцент; *Лагодзінська В.І.*, кандидат психол. наук; *Лезвинська Ю.М.*

© Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2015

ЗМІСТ

ПСИХОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

- Карамушка Л.М., Шевченко А.М., Терещенко К.В.** Організаційна культура освітніх організацій: сутність, структура, функції, типи
- Баранюк Н.І.** Психологічні особливості розвитку організаційної культури в правоохоронних органах в умовах кризового суспільства
- Борозенцева Т.В., Завацька Н.Є., Жигаренко І.Є.** Емпіричне вивчення соціально-психологічних особливостей корпоративної культури громадських організацій в умовах трансформаційних змін сучасного соціуму
- Пілецька Л.С.** Соціально-психологічний аналіз організаційної культури вищих навчальних закладів
■*
- Спіцина Л.В., Лукомська Ю.О.** Тип Організаційної культури як чинник інноваційної готовності персоналу освітнього закладу

ОРГАНІЗАЦІЙНА ПСИХОЛОГІЯ

- Березовська Л.І.** Дослідження ризику у майбутніх менеджерів та технологів легкої промисловості.....
- Вознюк А.В.** Модель психологічної підготовки керівників до управління педагогічними працівниками в освітніх округах.....
- Заболотна В.О.** Взаємозв'язок компетенцій керівників з різними стилями управління в сучасному організаційному лідерстві
- Мейтарчан С.Ю., Проскура Ю.В.** Розробка опитувальника оцінки ефективності мотивування менеджером персоналу організації
- Павлін Д.О.** Розвиток спонтанності як засіб формування команди.....
- Приймук О.О.** Наукові підходи до вивчення професійно важливих якостей у професіогенезі особистості
- Ремпель Ж.Р.** Соціально-психологічні особливості управлінського спілкування керівника недержавної організації у процесі командоутворення.....
- Ткалич М.Г.** Стать співробітників як чинник тендерної взаємодії персоналу організацій
- Чернега Н.С.** Основні етапи розвитку наукових положень щодо змісту формування іміджу організації.....
- Шандрук С.К.** Освітня модель професійного становлення особистості практичного психолога
- Швятні О.В., Тарасенко Л.І.** Профілактика та корекція негативних функціональних станів операторів-металургів.....

ЕКОНОМІЧНА ПСИХОЛОГІЯ

- Коновалова О.В.** Теоретичний аналіз підходів до формування мотиваційної готовності в професіогенезі фахівців торговельної сфери.....
- Кононець М.О.** Психологія професійної моральності підприємця як напрям психологічних досліджень
- Креденцер О.В.** Дослідження особливостей розвитку підприємницької активності персоналу освітніх організацій.....

СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ

- Вавілова А.С.** Особливості невротичних проявів перфекціонізму в ситуації досягнення
- Дмитріюк Н.С.** Науково-практичний аспект проблеми депривованої особистості
- Єрмаш Н.М.** Соціально-психологічна характеристика працівників органів державної влади **Завацький Ю.А.** Технології забезпечення професійної допомоги в підвищенні суб'єктивного

благополуччя подружжя

Зоріна В.І. Емпіричне дослідження ідеального образу дорослого як чинника особистісного розвитку підлітка.....

Кізіма В.В. Організація дослідження соціально-психологічних способів опанування самотності жителями мегаполіса

Клибанівська Т.М. Динаміка адаптації студентів вищих навчальних закладів до навчання в університеті від першого до випускних курсів

Кравченко К.В. Соціально-психологічні особливості ставлення батьків до дитини як чинник успішності їх взаємодії

Поворозник К.О. Особливості психологічного супроводу процесу розвитку часової перспективи у студентської молоді в контексті екзистенційного підходу .

Сербін Ю.В. Соціально-психологічні особливості адаптаційного процесу студентів до умов вищої школи

Сердюк О.А. Психологічні особливості запам'ятовування людиною прихованої реклами

Тоба М.В. Характеристика гендерного аспекту нормативної поведінки

ДИНАМІКА АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО НАВЧАННЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ В УНІВЕРСИТЕТІ ВІД ПЕРШОГО ДО ВИПУСКНИХ КУРСІВ

Клібанівська Т.М. Динаміка адаптації студентів вищих навчальних закладів до навчання * «ми першого до випускних курсів. У статті проаналізовано динаміку перебігу процесу адаптації до навчання студентів університету. Зауважено, що в ході адаптації відбуваються зміни деобпстсіних якості--:-- ' -- «складові загального змісту процесу адаптації студентів до навчання у ВЗО: соціально-психологічну діяльність.

У половині досліджуваних студентів-першокурсників виявлено стани, які справляють не ефективність їхньої навчальної діяльності. Констатовано, що виявлені показники за досліджуваними гі?и вищі у третьокурсників і випускників, ніж у першокурсників. Встановлено, що психічні стани є визначені психічної діяльності студентів, формуючи напрям і характер перебудови адаптаційних змін, і виступають з успішності процесу адаптації у психофізіологічному плані.

Ключові слова: адаптація, студент, навчальна діяльність, високоадаптовані студенти, адаптацій--' діяльність.

Клебановская Т.Н. Динамика адаптации студентов высших учебных заведений к обучению*] от первого к выпускным курсам. В статье осуществлен анализ динамики протекания процесса адаптации к учебной деятельности. Отмечено, что в ходе адаптации происходят изменения личностных составляющих общего содержания процесса адаптации студентов к обучению в психологическая, психологическая и деятельностная.

У половині досліджуваних студентів-первокурсників визначені стани, негативно впливають на ефективність їхньої діяльності. Об'явлено, що показники по досліджуваних параметрах значаї у третьокурсників і випускників, ніж у первокурсників. Встановлено, що психічні стани є визначені психічної діяльності студентів, формуючи напрям і характер перебудови адаптаційних змін, і виступають з успішності процесу адаптації у психофізіологічному плані.

Ключевые слова: адаптация, студент, учебная деятельность, высокоадаптированные студенты, изменения психической деятельности.

Постановка проблеми. Адаптація особистості студентів на сучасному етапі розвитку є однією із найбільш важливих проблем. Від того, як студенти будуть підготовлені на початку навчання, залежить їхній подальший рівень професійної підготовки та діяльності.

У ході адаптації відбуваються зміни особистісних якостей, обумовлені завданнями ; діяльності, які можуть бути як позитивними (підвищення самооцінки та мотивації до навчання, набуття знань, вмінь та навичок, підвищення працездатності та ін.), так і негативними (зниження самооцінки та працездатності та ін.).

Навчальна діяльність студентів, як правило, пов'язана з отриманням, переробкою й нові (усним, письмовим) інформації через канали зворотного зв'язку і характеризується високим навантаженням, регулярною перевтомою, стресовими ситуаціями, що періодично виникають.

Процес адаптації до навчання у вищому закладі освіти — явище складне, багатогрнзій завершується, як правило, до кінця III курсу (Андрєєва А., Гапонова С., Смірнов А. та ін.). Найбільшу ж частину студентів, відрахованих з університету, виявляють саме на I курсі. Тому прискорення процесу вхв первокурсників у новий для них спосіб життя і діяльності, а також виявлення факторів, психологічних ; закономірностей підвищення адаптованості студентів є важливим завданням викладачів та психологів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ефективність навчальної діяльності забезпечується психологічних факторів, найважливіший із яких - мотиваційний (Льїн Є., Краєв О., Мухіна Г., Полежа* ін.). У психологічній літературі поширена думка про те, що на процес адаптації суттєво впливає відпс «мотиваційного фактора» особистості змісту та умовам діяльності, за допомогою якої здійснюється зв'язок організмом та середовищем. А при вступі до ВЗО молодь потрапляє в ситуацію, пов'язану із перебу способу життя, переходу з режиму навчання в школі на режим навчання в університеті, які відрізняються. Тому мотивація високоадаптованих і дезадаптованих студентів має свої особливості.

Динаміка та мінливість навчальної мотивації пов'язані з низкою причин: хибна вихідна мотивація професії і, як наслідок, її менша привабливість; навчання в групі з аморфною мотиваційною структурою, немає виражених мотивів ні до навчальної, ні до професійної діяльності і відзначається низька успішність високий ступінь дезадаптованості - складна перебудова сформованого стереотипу навчальної діяльності) пристосування до нових умов навчання та побуту, що викликає негативні емоції страху, неуспіху та зниження успішності студентів.

Головним фактором, який викликає нервово-психічні перевантаження, перевтому, є так іва інформаційний стрес - необхідність переробки великої кількості інформації у стислий термін. До стрес факторів, що діють на студентів, також відносять, високу інтенсивність екзаменаційного періоду, нерозуміння чи недостатнє знання предмета(-тів), страх бути відрахованим з вишу через неуспішність, дефіцит часу, в

повноцінне харчування, недостатню рухову активність [8; 9]. Значний вплив на різні функціональні системи студентів, аж до порушення механізмів саморегуляції на фізіологічному рівні, справляє екзаменаційний стрес [5]. Таким чином, очевидно, що для навчання у ВЗО, як для виду діяльності, взагалі властива підвищена стресогенність.

Тому не дивно, що, за даними різних дослідників, більше половини студентів страждають порушеннями сну, близько 80% зазнають надмірно високих емоційних напружень напередодні іспитів, значна частина студентів схильна до нейротизму; третина студентів має знижений рівень настрою, зазнає порушень у психосоматичній сфері (збудженість нервової системи, втрата емоційного контролю); чверть студентів мають хронічні соматичні захворювання; близько 70% студентів відчувають втому наприкінці робочого дня, 37% -скаржаться на загальну втомленість. 35% - на зниження уваги [3].

Особливий етап у житті студентів становлять перші місяці навчання - так званий період адаптації [1; 3]. У цей період відбувається засвоєння нового способу життя, якісно інших форм стосунків з викладачами й адміністрацією, з новим соціальним середовищем, звикання до змінених побутових умов. Тому всі функціональні системи організму студентів у цей час працюють не на оптимальному рівні: дослідження фізіологів і гігієністів показали, що енергетичні резерви первокурсників, фізіологічні показники стану організму, рівень пізнавальних та емоційно-вольових процесів, відновлювані можливості організму і в цілому працездатність помітно знижені [5. с. 8].

Загальний зміст процесу адаптації студентів до навчання у виші включає три складові: соціально-психологічна відбиває зміну соціальної ролі студента, коригування його потреб та системи цінностей, необхідність більш гнучкої регуляції своєї поведінки, завоювання норм і традицій, що склалися у виші: психологічна - перебудову

мислення й мови студента, різке зростання функцій уваги, пам'яті, збільшення емоційної напруги, формування особистості: діяльнсна - пристосування студентів до нових психофізіологічних навантажень, залучення до напруженої навчальної праці, подолання

своєрідного «інформаційного вибуху» [8, с. 28-29].

Динаміка працездатності студентів під час навчання має певні закономірності. Заняття на перших парах припадають на період впрацювання, що характеризується нижчою порівняно з оптимальною працездатністю; заняття на четвертій-п'ятій парах припадають на період субкомпенсації (надмірного напруження пізнавальних можливостей) чи навіть декомпенсації (нездатності організму впоратися з навантаженням, зниження рівня пізнавальних і емоційно-вольових процесів) [12]. Подібна тенденція спостерігається і впродовж робочого тижня: в перший і останній його дні продуктивність праці студентів є звичайно нижчою; у вівторок період впрацювання завершується, настає стадія гіперкомпенсації, що охоплює і середу; в четвер підтримка працездатності на необхідному рівні здійснюється завдяки підключенню вольових зусиль [6; 12]. Аналогічні зміни також простежуються і впродовж семестру, і в цілому впродовж навчального року [6, с. 8].

Різні за характером навчальні навантаження справляють різний вплив: унаслідок практичних занять розумова працездатність знижується значно меншою мірою, ніж після лекцій [5].

Серед загальних важливих факторів ефективної адаптації студентів, що позитивно позначаються на їхній діяльності та навчальній успішності, різні дослідники називають: рівень мотивації до навчання, рівень функціональної рухливості нервових процесів, рівень фізичного розвитку й обсяг занять фізичною культурою та спортом, здатність до саморегуляції, в тому числі саморегуляції своєї навчальної діяльності, оптимізм, навчальну винахідливість [4: 11; 13].

Негативно на навчальній діяльності та успішності студентів позначаються конфліктність, рівень травматичного стресу, незадоволеність навчанням і надмірна самовпевненість [3; 4].

Таким чином, зважаючи на існування вираженої тенденції до погіршення стану здоров'я студентів, навчальна діяльність яких характеризується високим емоційним навантаженням, регулярною перевтомою, стресовими ситуаціями, що часто призводить до різних форм прояву порушень їхнього психічного й фізичного здоров'я, погіршення ПФС і значно знижує ефективність їхнього навчання, очевидно є необхідність ефективного здійснення психофізіологічного забезпечення їхньої навчальної діяльності. У ході власних експериментальних досліджень, результати яких викладені далі, ми вирішували завдання встановлення значущості різних адаптаційно актуальних для студентів факторів, з урахуванням їхніх статевовікових особливостей та особливостей навчальної діяльності, як основи для здійснення оптимізації їхніх адаптаційних можливостей.

Виклад основного матеріалу та результатів дослідження. Для дослідження динаміки адаптаційних змін у навчальній діяльності студентів ми застосували методику «Шкала оцінки функціонального психічного стану (ФПС)» В.І. Чиркова - ФПС-1Л [10], яку застосовують для індивідуального дослідження і діагностики психічних станів та працездатності в процесі навчальної та трудової діяльності.

Важливою перевагою цього методу є можливість оцінити не тільки загальний психічний стан досліджуваного, але й вираженість таких параметрів, як спонукальні переживання (мотивація), емоційно-зціночні переживання (настрій, оцінка успіху-неуспіху в діяльності), переживання інтенсивності стану (рівень Задьорості).

Методика ФПС-1Л представлена у вигляді біполярної шкали Лікерта із семибальною числовою оцінкою інтенсивності.

Після заповнення бланку відзначені позиції згідно з ключем переводимо в бали, а потім вираховуємо середні значення балів для кожного показника. За вирахованими середніми значеннями будуємо профіль, який відображає співвідношення показників шкали функціонального психічного стану, який порівнюємо з еталонними профілями, що свідчить про природу психічного стану, що виник.

Спонукальні переживання, пов'язані з бажанням навчатися, - це насамперед, мотивація залучення навчального процесу, його інтенсивність.

До групи оціночних (емоційно-оціночних) включені переживання успіху-неуспіху в навчальній діяльності і настрої людини. Переживання успіху-неуспіху є наслідком оцінки результату вже здійсненої діяльності і відображають ступінь наближення до мети, включаючи окремі спроби на проміжних етапах. Настрої людини є афективним фоном діяльності, який відображає узагальнений успіх людини не конкретній діяльності, але й на даному етапі її життя.

Переживання інтенсивності стану відображають зміни його активності в континуумі «сонливість-будьорість» і характеризують активаційно-ресурсні можливості особистості.

Одержані результати ми обробляли за допомогою методів варіаційної статистики з вирахування середньоарифметичної (М) і помилки середньої (т). За ними будували профілі реальних психічних станів, які виникають у процесі навчальної діяльності, які згодом порівнювали з еталонними профілями.

Достовірність розбіжностей визначалася за (-критерієм Стьюдента з підрахунком вірогідності пек

У роботі взяли участь 214 осіб: 49 студентів I курсу (25 студентів економічного факультету і студенти факультету менеджменту та права); 64 студенти III курсу (30 студентів технологічного та 34 студенти агрономічного факультетів); 38 студентів IV курсу факультету менеджменту та права та 63 студенти V курсу (39 - V курсу економічного факультету та 24 - магістри факультету менеджменту та ВНАУ денної форми навчання).

Дослідження на всіх факультетах проводилися в першу зміну, після двох пар занять у звичайний навчальний день (ні заліків, ні контрольних робіт не було).

Аналіз одержаних результатів показав різну ступінь вираженості окремих параметрів станів, проте **як** місце збіг загальної конфігурації одержаних профілів у студентів третіх курсів з еталонними профілями характерними для «оптимального» і «реального» станів на навчальних заняттях.

Спостерігаємо ріст показників спонукальних (настроїв) і оціночних переживань (оцінка успіху) студентів-старшокурсників.

Усереднений профіль першокурсників відрізняється від вищеописаних профілів студентів старших курсів не тільки за рівнем основних показників, але і за структурою їх загальної конфігурації. Тому ми індивідуальний аналіз профілів першокурсників, який розкрив у 25% студентів наявність двох негативних станів: 1) наближеного до депресії і 2) наближеного до стресу, високої напруженості і можливого неадекватного реагування. Ще у 25% студентів I курсу були виявлені профілі, які відповідають еталонам станів зниженої психічної активності.

Таким чином, практично у половині досліджуваних студентів-першокурсників виявлено стани, які справляють негативний вплив на ефективність їхньої навчальної діяльності, викликаний різними причинами.

Аналогічні дані були одержані в роботах І. Симаєвої, яка досліджувала динаміку емоційно-чуттєвих станів у процесі адаптації школярів і студентів (за результатами методики РРІ), а також зафіксувала переважання станів, наближених до депресії та стресу, у більш ніж половині студентів-першокурсників [7].

У той же час у студентів старших курсів усіх факультетів відзначалися лише одиничні випадки депресивного або стресового стану, що свідчить про їхню більш високу адаптивність і про можливість сформовану соціальну зрілість, також включену в процес адаптації. Однак, у цих же групах в 30% випадків - третьокурсників і у 47% - у п'ятикурсників були виявлені профілі станів пониженої активності.

Аналіз параметрів, які складають структуру психічних станів студентів, показав статистично значущу розбіжність між групами досліджуваних

Таблиця

Показники функціонального психічного стану студентів				
Групи досліджуваних	Параметри ФПС			
	Рівень будьорості	Настрої	Мотивація	Оцінка «успіху-неуспіху»
I курс	3,92 ± 0,13	4,86 ± 0,12	4,63 ± 0,11	4,53 ± 0,12
III курс	3,87 ± 0,12	5,4 ± 0,14	5,6 ± 0,13	5,24 ± 0,13
V курс магістранти	3,7 ± 0,14	5,2 ± 0,16	4,9 ± 0,17	5,1 ± 0,14

першокурсників і старшокурсників за більшістю показників (*табл.*

З табл. 1 видно, що самі високі показники за досліджуваними параметрами спонукальних та оціночних режимів (Н, М, ОУ) відзначені у третьокурсників і випускників достовірно вищими, ніж у першокурсників («,05).

Такі виражені розбіжності між показниками функціонального психічного стану студентів перших та їх курсів пов'язані, на нашу думку, з підвищенням загальної адаптивності студентів до третього курсу, нням до режиму і методів викладання у вищій школі, внаслідок чого у багатьох студентів підвищується і альна успішність, закріплюються переживання успіху в діяльності.

Окрім того, при повторній дії стресогенних факторів у студентів розвиваються компенсаторні та існі механізми і проходить корекція неоптимальних типів саморегуляції психічних станів [2].

До цього часу розв'язуються і проблеми професійного самовизначення на цей момент життя: студент ає для себе намір продовжити навчання у даному освітньому закладі. Тому емоційне напруження в дальній діяльності третьокурсників, порівняно з першокурсниками, дещо знижується, що достовірно ігверджено статистичними даними.

В уже зазначеному дослідженні І. Симаєвої у студентів третього і особливо четвертого курсів зяачається зниження вираженості депресивних і субдепресивних стресових станів, рівня невротичності, -ивної агресивності і дратівливості у більшості респондентів [7]. Автор вважає, що прояв позитивних ційно-чуттєвих станів на даному етапі навчання пов'язаний із формуванням до цього часу перебування у ому закладі освіти антиципаційного компонента, тобто вступу процесу адаптації в стадію реджувального відображення стресу.

Слід підкреслити, що в досліджуванійчдами групі п'ятикурсників і магістрантів відзначена висока шність студентів, крім того, дослідження проходили в кінці навчання. Як з'ясувалося, частина студентів ших курсів ВНАУ працюють за фахом або спрямовані на навчання в аспірантурі, тому в них гарний настрої г.евненість у майбутньому.

Як відомо, переживання успіху-неуспіху в діяльності впливає на її якість та бажання її здійснювати в іутньому, в даному випадку - на якість навчання в університеті. У студентів із загальним високим рівнем **ІТІВНИХ** емоційний переживань, як правило, спостерігаємо низький (нижчий від нормативного) рівень івації досягнення успіху в навчальній діяльності, що само собою є сигналом неблагополуччя і наявності гзтивного емоційного фону - очікування неуспіху, про що свідчать і наші дані.

Так, показники очікування успіху в старшокурсників значно нижчі, ніж у інших групах досліджуваних),05). проте практичний досвід та стійка професійна самоактуалізація не знижують їхньої впевненості в собі. Оскільки психічні стани не впливають на узгоджену дію психічних процесів (сприймання, уваги, лення, пам'яті), позитивні адаптаційні зміни на старших курсах і відповідно підвищений вплив позитивних нукальних переживань призводять до підвищення загальної успішності студентів-старшокурсників, які в ло чергу підтримують очікування успіху в навчанні. Утворення нових навчальних цілей, які відповідають огам навчання, лежить в основі переходу навчальної мотивації з рівня «знаю» на рівень реально діючої, а гнення певних результатів приводить до перебудови ставлення до майбутньої професії. Тому не випадково ьень мотивації навчальної діяльності у студентів-старшокурсників значно вищий, ніж у студентів І курсу =0,01).

Висновки. Одержані результати свідчать, що саме психічні стани є визначальним компонентом ікхичної діяльності студентів, визначаючи напрям і характер перебудови адаптаційних змін, і виступають «дним із критеріїв успішності процесу адаптації у психофізіологічному плані. Корекція психічних станів у Ситуаціях, що виникають у навчальному процесі, слугуватиме основою для прискорення і полегшення адаптації (цілеспрямованого формування професійно значущих рис особистості майбутнього спеціаліста.

Перспективи подальших досліджень полягають в аналізі адаптації як творчого процесу, який сприяє формуванню нових інтегративних рис особистості, що підвищують її психофізіологічну адаптивність і стресостійкість людини до екстремальних умов діяльності.

Список використаних джерел

І Балл Е.А. Понятие адаптацио и его значение для психологии личности / Г.А. Балл // Вопр. психол. - 1984. - № 1. - С. -2-100.

2. Дикая Л.Г. Психическая саморегуляция функционального состояния человека (системно-деятельностный подход) / Л.Г. Дикая. - М. : Ин-т психологии РАН. 2003. - 318 с.
3. Кокун О.М. Оптимизация адаптационных возможностей людини: психофізіологічний аспект забезпечення діяльності : монографія / О.М. Кокун. - К. : Міленіум. 2004. - 265 с.
4. Кокун О.М. Фізична культура і спорт як фактор підвищення адаптационних можливостей студентів / О.М. Кокун // Вісник Технологічного університету Поділля. - Ч. 3. - Суспільно-гуманітарні науки. - 2002 - №5. - С. 47-50.
5. Семиченко В.А. Психологічна структура педагогічної діяльності : навч. посіб. / В.А. Семиченко. - К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». 2000. - Ч. 2. - 231 с.
6. Семиченко В.А. Психические состояния: Модульный курс для преподавателей и студентов / В.А. Семиченко. - К. : Магістр-5. 1998. - 207 с.

ш'хоци@ш~ш :|вш-д зщехщ чзівіащід \o\$83іоісі
 з]в;oo55E'Xцс1050|іцс1 рив лхоі8іц ившіщц П| арзш 'Хи8ізліи;т; ививхЗу
 |виорв^ візціщд (ХЗіоіцзЛбеі) Хиаозіоіцсі щ юро(і 'вилнвіо?|Аі,\; вивцзх
 в^лшвцліуі

вишая^ впиннід і изхизозаін,Л охонавахв
 охончх'вноіпвн охоячПиннід кевд-тф вх ингвоях .псіохзі иа"ігзфЕ>і
 хнзііоіг 'маВи хиньіох'охизц хЕСИПНБЯ'внявігомидо внихзх вчзьяінвдігч.
 всіоі яв осій іхзошоіід

'лилірв [щизш 'ззЗивцз злцсіврв ■ііизрщк рзіиврв л[цЗіц 'бзплпов
Зщшвз] "іизргцз ■іоцвііврв :\$р.юл\л.з}}
іоіівісіврв |Г П88333П8 хріп лох хорірзхс!
 |ЕЗіЗо[Оі8лцсіоизл5СІ в Зирц рив злісіврв хріі ю хзрвлвцз зщ ЗішсЕц8
 зціррв [вшзш хріі рзіиізрр 83}Е)5 |візші вщрщк івці імоца 8вл^ц
 ззізрціоз хрщ рзввзіцц іоіівгііврв-ірб
 [виоі883іохс! рив ззізисіхз РЩ(1 вщзргив іошзб зщ ігщ •8апоіЗ іизрїоаззі
 ізіпо щ ивці хзмо|ЛривзцішЗіб зхзм 5}изрці5 хошз5 іі биоіврзсіхз 883зп\$
 шцц зц} ивщ 53|Е35 рзкп зщ іо.33Х035 хзцЗіц ЛриБошЗіг /СЦВЗіЦВІі рві
 вщрщя зіврвіЗ рив івзл-рхіці зці івці рїпоі и -\$зі}5і)Ві\$ іоііввл рив
 зпъщцзз] зцвоіЗвіроцзлбс! в Зщ8П зиор іопвЗііблш зціо 8}[Пбзх зці
 532/|вив юціпв зцх

щоцо.іей "|взіЗо|оцзл5СІ-оро5 зщ сіп зрвш 5і взірщ лшзлщп оі іоіівіаврв
 вщрщці зцх ззивишрзсі зцізрвзв 6іиЗрг118 івці зхпцв^ рив івзі 40 зиоцішз
 злцвЗзі звпвз <|ВП5П 35зці. тизшиодлиз Зшлц рив |виоцвзпрз лзи рив
 ізіцііГрвівш -злцацз |виопвлцош 8Гіоц(±гошв ;о сіпохЗ в Оі ЗшЗіорц
 'іоіівлцош [Еиоізбзюхс! |вціі рзхюзці лізці шц рзівро88В івивліюш
 іопвзпрз бшзргаб [о лдшцвілзл рив взіихвилр зих 'злцвЗзі рив злрїоці
 щоц зц ивз ицц.л зціціцв [виовхзсі 15 ззівцз оі ил\оц5 8і іоіівісіврв зцх
 ллзхлщп р 8з;рщ5 оі іоіівіаврв ^іизрщв щ 883зоіс! зщ ^о ізішвилр зці шц
 зршв зці ивз,< |еиц о; |5ц шОІ| мірщ* лілзлзіип 0} іоцвісіврв ^іизрщв іо
 <ьз;швил(| іді'1 'в)^5Лив^Л|х

~*

Ш'і-Т ⁵Я - '56 І°Л - ТООс - лЗіоіцзлба івиоцвзпрд щ [вшпог.// МВ45 ^{9П}
 'швцвіо 'діпчОіВ З"М "лізАЗ^ ■ І § /Зида Ш\$т Зид5]ві зіоі -іорвіпЗзі-лз? щ
 сшціоіврх з*п іо лрщ« у :іорв|п\$зх-лз5)в рооЗ іоі зів вірірв зззцоз х8
 Арзлзл. £1

"5 091 - 8661 [лц] : М

:1вшрзЧЦ§ -уд / ЧЦ50СІ -рорш--цзлви : лцизріця вГлохорг ві в^лоіоЗріс!
 вицзкцоціясі вирЕ]>іисі-оі,|вцзлв[ч(уд виіцхзцц^ і\

66-88 '8 - ХООг - 'шпуг [оціза //
 влоившхці^ до ./!"зрівгв5(оі зшо|ОП!5с! і ці5(5зчз|3о|оі2ц ,2вГ л50шц2л
 :візрщ5 і вГ рііцзп діоіизцгвГ хсіви ві ви.івиорошзс -до влоившиі|5

6С-91 "5- £861"Н588 ІЧУ п3о|оц|5с1
 \ - 'цв(іло|5іі цли,[вшзл5^зГ \ еЛОіЕ.ІЗсіО-візлО|зчз П5оіцз5осі50|оцвх і
 5х ;>щ5оіЗвір і ЕГіивлорз[55| лрорс\ // лозііп а5оі,р]ЕГ'зр Голорші
 Гоіцзцп л вГіивГоібов. о3оі.рїор^иф візіоіс!шо>(о3о>[кзціц|5сІ
 і>(иззо лрорі^ |д ло^лцз 'оі

96Е-36Е 5- 'СГФд- юОс 'влоившоЗвіа дуі ші нам : "М - рвісі >[ПЕи
 шіоіцз,] //vlo|о>|о\$ ш і і вишвірлви лі5|Ш іцбхзсі лцизрщ5 НрвісіврЕ
 ,изц\$шосі вГ иивлпшоі шгшзцід ілі! вло|о>(о^ 5^ 9И- 1001 ГЦ/ЧН Н-
 вло|о^о\$ чді / \ошзрпі5 нзЕіиврв вГ іиЕлорз[55т лрорслі 'ИГ' в"оі>1°И'8'гі.1-
 £91 '8- Г >Г ШГ- ібоіцзп зплтв^ // влзвихі\$ / ті5оі,рівГ зр Гоіцзцп
 швГ іло|5іі з| вГрвісіврв МГ влзЕшп,/
 ■510С-8661

* ІМ : Я - 05)изір;шз§ -уд / лоцзрпіб і Рривлвроаз.иі в([р 5хпзу
 Глидпроіді :вГіиЕГіоі508 здезіріціл. у д о>(изцзішз^ 9

¹⁵ I£1 - 'I 43 - 0002 '«P115X3ЛЩП Грі.зліГі^>[» иизз ГщцзвіЗі|осі а№P!Л :
 N - 'оз)изцзшз§ уд / -цгїоа цзлел : ц5ои,[в!р іГ"о"ицзі3оЗврзс1 Еліі5)ііі5
 вицзі3оіоіі^ -уд о^изцзішз^ с 05-/17 '8 - -'сООг - щюи ішвігавшп3-
 ои,ііс15п^ - £ -цз - віпіро^ пріі5ізлщп о3оицзі§о|оіі|3х І ип?|о» чло /
 ліцзрпі5 Г3150ЛЩ20Щ цщрЕіаврв вГ иизі|і|5ідріа хощеі^ві* іХОСІК І
 *" ЕЩ, П5) випрі/у (ліо ич5іо^>
 '8 £92 - иі" шпіизщлі: м -
 -ип>(0->[ідо
 'оиош : іі5ои,гЕГ|р вГ иизцзсІ23ЦЕ2 і>)зсі8в Г шцз!3о[ог/цочі5с1 :ішрпГ|
 рзволщгош ишГ рвісІврЕ вГ рвгішіао до итцохе
 і-щ : чд - ^Ш\а іроцросі Гл*иі80и,ріврр-оицзі8!5) в?зло[з,з вГ"щБІ Оі508
 о3оі)Еио|3>|шу вГ рвГ |п3зіошЕ8 в(в>15цз|і|8с1 зүі ч(щс.) "і 001-26 '8-І,о"
 - 6861 ~ і0ч!5а мс!ол // |рвд у'О / ізоицзц [і3о|оцІ8сі вГ ір зщцзвиг о3з і
 пзвісІврв зіівіо^ у'О ІРН.І
 рі.п|р цщві8ио)(!л чо\$Ісі§

'917Є

А - Т«Н- '56 І°Л - Є002 - 'Ооіочзлвсі [вііоцвзпрз іо [вшпог // мв,§ -у
 'щвцехГ>^ллі чкцохе 'ЗХ •(ііз\зсі т/§ / Зіи>|ві рис -3и^ві зіои 'иоав|п3зх-лз5 ,іо
 сщцзиоцврх зщ ио Хрщб у :иоцвпЗза-ір8 ів роо3 іои зів ецпрв ззцоз х §
 •л" |ізлз,і £\

³ 091 -'8661 [''зо] : М-

,³ П У Я / '9!30и ІГОХЗК-ЬВЕН : яіхнзглхз қаосІоіГЕ вхвнвохохігш
 вньіЕіфохизи ЕнгвігіяисІи-ончГЕбаЕн У Й внидсіз^] і!
 '66-88 3 - '2002 - налж хгохізц //
 ваонвімсїпт до / ізі. -3хвее.моп гьихоь-охизп и хияззьихоїгоишф
 ясваззішвев :вхнзъ лхз и кігзхиьл чхзоннзжксщвн квняігьноіпок^ до
 вяонві\ (іигп 11
 6£-9І '3- £86Г'а333 НУ иихоїгохизи х-
 ни : д- хкиаоьзл .^иизсіхзме а ваохвсізно-вязаоїгзь іхзондозопзоходві и 3Ф
 имиХзошвиг/ и кинваоїгзх-ззи ічігохзд // аонсіиь и Я &мнчъ'зхкзг
 иоаоїглсіх иондзкл а кинкохзоз охончі-ЕноіШмлф вхнзноїхол
 охояззьихизи имнзпо ічгохзд Ъ[-д аомиі]-, оі
 '96£-26£ 3-'£Г"ид- 1002 'ваонвіх'охвсі'п' цд'іі ліН : 'М- чпвшх млвн
 дг : киокохизц моь-омоз ді / ганЕьавн аросі хигпизп аіхнзГлхз ііПвхивіГБ
 чнзпХсіоі кннва.О\сіоф ийешвхзд ді ваосомоз '6~ 9Іс - '1002 'ЛДХ Х -
 вао^ояз чд-ц / вохнзРлхз иііівхпвігв винЕвоГ зь-ззи ічігохзд вао^омоз

Т£1

*П '3 - Т "іх" - г002 - ихзоньих- зихиаЕЕес} // вязвічиз 'ни / ихзончкзхкзїг
 ионозьл мкиаох'зл я киПвхпвігу Н'И вязетчиз